

نکاتی پیرامون

کنترل تهوع و استفراغ

- زن جوانی بداروخانه مراجعه میکند و در حالیکه یک شیشه حاوی «سوب سالیسیلات بیسموت» در دست دارد از دکتر داروخانه جهت مصرف این دارو برای ناراحتی معده و حالت تهوعش تقاضای کمک و راهنمایی دارد.
- میدانیم تهوع شدید و احساس شروع استفراغ حالت بسیار نامطبوع و ناخوشایندی است، ولی استفراغ با وجود نامطبوع بودنش یک مکانیسم دفاعی مهم بدن جهت دفع مواد سمی است. تهوع ممکن است نتیجه مسافرت و یا
- حاملگی باشد.
- داروهای ضد استفراغ بدون نیاز به نسخه (OTC) اغلب میتوانند استفراغ را کنترل نمایند، معذک در بسیاری از حالات، خود درمانی در این مورد مناسب نیست. دکتر داروساز بایستی در رابطه با مشخص کردن بیمارانی که خود درمانی در آنها ممکن است خطرناک باشد، سئوالاتی از بیمار نماید که اهم آنها عبارتند از:
- ۱- دارو برای چه کسی مصرف میشود؟
 - ۲- سن بیمار چقدر است؟
 - ۳- آیا بیمار حامله است؟
 - ۴- آیا شما علت تهوع و استفراغ را میدانید؟
- * گروه فارماکولوژی دانشکده پزشکی - دانشگاه علوم پزشکی تهران

۵- چه مدتی است که تهوع ادامه دارد؟
۶- آیا در مواد استفراغی خون دیده شده است (رنگ آن قرمز یا قهوه‌ای پررنگ بوده است)؟
۷- آیا علائم دیگری هم مانند درد شکم، سردرد و یا اسهال همراه این تهوع وجود داشته است؟
۸- چه داروهایی در حال حاضر مصرف شده است؟

۹- چه مسائل پزشکی دیگری نیز بیمار دارد؟
پس از اتمام سئوالات و دریافت جوابهای لازم، حالا دکتر داروساز، بیماری در پیش رو دارد که خانمی است ۲۷ ساله، ازدواج کرده که برای گذراندن تعطیلات خود با اتومبیل یکی دو روز است که در این شهر بسر میبرد. سابقاً هم هر وقت با اتومبیل مسافرت میکرده است دچار ناراحتی معده میشده، ولی این اولین بار است که مجبور شده برای تسکین ناراحتی معده و تهوع خویش از دارو استفاده کند. این خانم معمولاً قرصهای ضدبارداری مصرف میکند، و منظمأ هم

○ استفراغ با وجود نامطبوع بودنش یک مکانیسم دفاعی مهم بدن جهت دفع مواد سمی است.

خونریزی شبیه دوره قاعدگی داشته است. ناراحتی معده او اغلب با تهوع همراه بوده ولی هیچگاه با کرامپ شکمی، استفراغ و اسهال توأم نبوده است.

دکتر داروساز فکر کرد که این زن از يك

بیماری مسافرت خفیف رنج میبرد، بهمین جهت به او توصیه کرد که جهت پیشگیری از این ناراحتیها از «دیمین هیدرینات» استفاده کند.
بحث: در پزشکی بسیاری از بیماریهای شدید و خفیف میتوانند تهوع و استفراغ بدهند که اتفاقاً

○ **ورم حاد معدی - روده‌ای و پروسی یکی از شایعترین علل استفراغ کودکان است.**

این علائم شایع هم میباشند. داروساز باید کاملاً مواظب بیمارانی باشد که برای رفع این علائم دست به خود درمانی میزنند و ضمناً ممکن است مواردی هم پیش آید که برای رفع علائم احتیاجی به مراجعه به پزشک نباشد.
در موارد زیر مشخصاً مراجعه به پزشک لازم است:

۱- استفراغهای شدید چند بار در روز، که بمدت ۳ تا ۴ روز ادامه داشته باشد.
۲- استفراغ خونی باشد.
۳- بیمار علاوه بر استفراغ از درد شکم نیز شاکی باشد.

۴- استفراغ جهشی بوده و با سردرد توأم باشد.
۵- بیمار سابقه بی‌اشتهایی عصبی (Anorexia nervosa) داشته باشد.

۶- استفراغ همراه با شیمی‌درمانی سرطانی یا اشعه درمانی باشد.
در این رابطه میتوان بیمار را با چند گروه تقسیم کرد:

کودکان: سن بیمار از يك عامل مهم است که داروساز بایستی بآن توجه خاص داشته باشد.

نوزادانی که استفراغ میکنند ممکن است از ناراحتیهای شدید متعددی رنج ببرند، مانند انسداد مجرای گوارشی و اختلالات سیستم عصبی که سرانجام این استفراغها ممکن است بسرعت نوزاد را بطرف اختلالات متابولیک و کم آبی بدن سوق دهند. در این حالت هدایت بیمار بسوی پزشک شدیداً توصیه میگردد. استفراغهای غیر جهشی خفیف مانند برگرداندن شیر از دهان که در شیرخواران شایع است و معمولاً ممکن است بعلت شیر خوردن سریع طفل، آروغ زدن بی اثر، شیر خوردن بیش از حد معمول و یا خم کردن نوزاد بعد از شیر خوردن باشد. اگر چنین استفراغهایی شدید بود و یا برگشت مواد غذایی بداخل مری موجب استفراغ گشت ممکن است دلیلی باشد که بیمار را باید به پزشک مراجعه داد.

ورم حاد معدی - روده ای و ویروسی یکی از شایعترین علل استفراغ کودک است. در چنین موردی مساله دارو درمانی مورد بحث است و مدارکی در دست نیست که داروهای ضد استفراغ OTC در این مورد مؤثر باشند. عموماً

○ تهوع و استفراغ ممکن است یکی از زودرس ترین علائم حاملگی باشد.

صاحب نظران معتقدند که این نوع استفراغ، دارو درمانی لازم ندارد.

خانمهای بارداری: تهوع و استفراغ ممکن است یکی از زودرس ترین علائم حاملگی باشد. خانمی که از یک تهوع و استفراغ صبحگاهی رنج میبرد و هیچ علامت دیگری بجز از دست

دادن يك قاعدگی نشان نمیدهد و احتمالاً هم کمی اضافه وزن پیدا کرده است بایستی برای يك تست حاملگی مورد آزمایش قرار گیرد و دنبال شود. حتی اگر بیمار بداند که حامله است، سایر علل استفراغ و تهوع وی را نیز باید مورد توجه قرار داد و جلوگیری کرد. در موارد تهوع و

○ بایستی به بیماران آگاهی داد که مصرف ترکیبات بیسموت ممکن است باعث تیرگی زبان، دندانها و مدفوع آنها گردد.

استفراغهای شدید (بیماری صبحگاهی)، ممکن است از مواد داروئی ضدبیماری مسافرت نیز استفاده گردد.

علل داروئی: بعضی اوقات تهوع و استفراغ میتواند مربوط به اثرات جانبی داروها باشد، بنابراین مروری بر داروهایی که بیمار مصرف کرده لازم است. اگر تهوع و استفراغ مربوط به داروهای جدید یا قطع داروهای ضدتهوع (آنتی هیستامین ها، آنتی دوپامینرژیک) بوده و یا داروهای با اثرات محافظت کننده معده (سوکراتیت، مسددهای گیرنده H₂) ضد اسیدها و بعضی آنالوگهای پروستاگلاندینهای مورد مصرف در ناراحتیهای معده) باشند بایستی مشخص شوند.

بیماری مسافرت: اگر تهوع و استفراغ در موقع مسافرت با اتومبیل عارض شود، در بچه های جوانتر با بالابردن صندلی اتومبیل، میتوان بآنها کمک کرد. ولی در بالغین اغلب توسط تجویز يك داروی ضد استفراغ ۳۰ تا ۶۰

دقیقه قبل از مسافرت میتوان از بروز عارضه جلوگیری کرد. داروهای مورد مصرف در این مورد شامل آنتی‌هیستامین‌هایی مثل سیکلیزین، مکلیزین و دیمین‌هیدرینات می‌باشد که موادی سالم و مؤثر بوده و میتوانند بعنوان پیشگیری کننده بیماری مسافرت بکار روند. لازم است بیماران را از اثرات جانبی این آنتی‌هیستامین‌ها آگاه نموده و مقدار دارو و موقع مصرف آنها را به بیمار یادآوری کرد. ضمناً اثرات تسکینی این مواد را نیز باید در نظر داشت که ممکن است بروز کنند، و در اینصورت قدرت رانندگی و خطر کار با ماشین‌های دقیق بایستی مورد توجه قرار گیرد. بعضی از مواد مضعف مغزی مثل الکل میتوانند اثرات تسکینی اینداروها را تشدید کنند. فعالیت آنتی‌کولینرژیکی اینداروها نیز مهم بوده و در بیماران مبتلا به گلوکوم با زاویه تنگ، انسداد گوارشی و یا بزرگی پروستات، مصرف آنها بایستی با احتیاط کامل صورت گیرد. شواهدی در دست نیست که اینداروها اثر تراژون داشته باشند ولی احتمالاً این مواد در درمان اختلالات شدیدی (بیماری صبحگاهی) که بتواند در روی فعالیت‌ها و توانایی شخصی برای خوردن تأثیر بگذارد مفید خواهد بود. زنان باردار بایستی قبل از استعمال اینداروها با پزشک خود مشورت کنند. البته این داروها را زمانی باید مصرف کرد که تمهیدات غیرفارماکولوژیک مثل مصرف مقدار کم غذا بدفعات متعدد و غیره تأثیری نداشته باشند.

پر خوری: جهت بهبود علائم ناراحتی معده و تهوع مربوط به خوردن غذای زیادتر از حد

عادی، میتوان از ترکیبات بیسموت OTC استفاده کرد. معذک مدارك قانع کننده‌ای در دست نیست که تأثیر این مواد را در چنین مواردی تأیید کند. برعکس ترکیبات بیسموت در پیشگیری و درمان اسهالهای مسافرتی مؤثرند.

بایستی با اطلاع رساننده شود که در بیمارانیکه همزمان از فرآورده‌های سوب سالیسیلات بیسموت و سالیسیلاتها استفاده میکنند، اولاً ممکن است افراد جوان و مسن را نسبت به مسمومیت با سالیسیلات مستعدتر کند. ثانیاً تداخل‌های دارویی مربوط به ظرفیت جابجایی اتصال پرتینی سالیسیلات مساله ساز باشد. ثالثاً در بیماران مبتلا به آستم که به سالیسیلاتها آلرژی دارند، بیماری آنها تشدید یابد.

فرآورده‌های سوب نیترا ت بیسموت را نبایستی برای اطفال کمتر از دو سال تجویز نمود، زیرا خطر متهمو گلوبینی در کار است. ترکیبات بیسموت را در بیماران با اختلال فونکسیون کلیه نیز باید با احتیاط مصرف کرد، زیرا احتمال تجمع بیسموت در سیستم اعصاب مرکزی و بدنال آن ایجاد آنسفالوپاتی وجود دارد. بعلاوه، بایستی به بیماران آگاهی داد که مصرف ترکیبات بیسموت ممکن است باعث تیرگی زبان، دندانها و مدفوع آنها نیز گردد.

مأخذ:

Guay, D.R.P. A young woman with Nausea. Amer. Druggist 201:57-60, 1990.